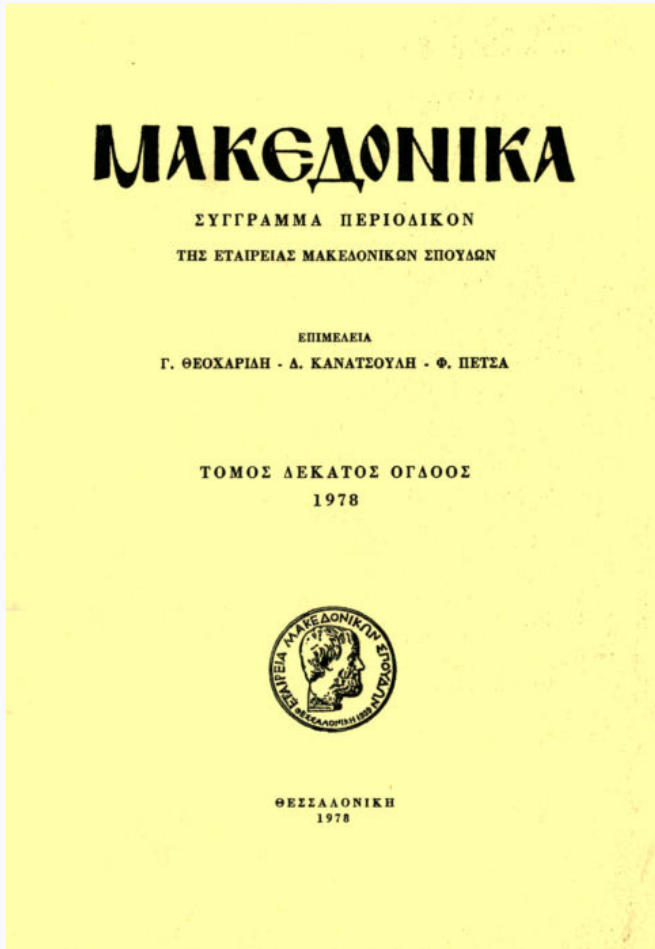

Μακεδονικά

Τόμ. 18, Αρ. 1 (1978)

Μια ελληνική μαρτυρία από τη Βιέννη για τις πρώτες συλλήψεις των συνεργατών του Ρήγα Βελεστινλή

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.490](https://doi.org/10.12681/makedonika.490)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (1978). Μια ελληνική μαρτυρία από τη Βιέννη για τις πρώτες συλλήψεις των συνεργατών του Ρήγα Βελεστινλή. *Μακεδονικά*, 18(1), 92-102. <https://doi.org/10.12681/makedonika.490>

ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΒΙΕΝΝΗ
ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΩΤΕΣ ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ
ΤΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗ

Ξεφυλλίζοντας τους καταλόγους των ελληνικών εγγράφων των Κρατικών 'Αρχείων της ρουμανικής πόλης Βρασον και μάλιστα το αρχείο του Σιατιστινού μεγαλέμπορου της ίδιας πόλης Μιχαήλ Τσοῦμπρου ἐνετόπισα μιὰν ἐπιστολή σταλμένη ἀπὸ τὴ Βιέννη στὶς 29 Δεκεμβρίου 1797 μὲ ἀποστολέα τὸ γνωστὸ Ἑλληνα ἔμπορο Χρῆστο Μάνο καὶ παραλήπτη τὸν Τσοῦμπρο¹. Τὸ πράγμα βέβαια θὰ περνοῦσε ἀπαρατήρητο ἂν στὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ δὲν ἀναφερόταν ἡ σύλληψη ἐνὸς Ἑλληνα ἔμπορου τῆς Βιέννης, τοῦ Εὐστρατίου Ἀργέντη, τοῦ γνωστοῦ συνεργάτη τοῦ Ρήγα Βελεστινλή καὶ τοῦ «ρωμαϊκοῦ τυπογράφου» τῆς Βιέννης, ποῦ φυσικὰ εἶναι ὁ Γεώργιος Πούλιος. Ὁ Dumitru καὶ ἡ Elena Limona δὲ σχολίασαν τὸν κατάλογο τους—οὔτε φυσικὰ καὶ τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴν—πέρασε μάλιστα ἀσχολίαστη καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐρευνητὲς ποῦ ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ Ρήγα². Καὶ ὅμως: ἡ μαρτυρία αὐτὴ, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀστριακές, εἶναι ἀπὸ τὶς λίγες σύγχρονες ἐλληνικές μαρτυρίες ποῦ ἔχουμε καὶ ποῦ ἀναφέρονται στὶς πρῶτες συλλήψεις τῶν συνεργατῶν τοῦ Ρήγα³ ἀπὸ τὴ βιεννέζικη ἀυτονομία.

Γιὰ τὸν ἀποστολέα τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς Χρῆστο Μάνο⁴ γνωρίζουμε ὅτι ἡ οἰκογένειά του ἦταν ἐγκατεστημένη στὸ Μελένικο, αὐτὸς ὅμως γεννήθηκε στὴν Κατράνιτσα τῆς Μακεδονίας τὸ 1737· στὰ 1775 πρέπει νὰ βρι-

* Ὅλες οἱ ἡμερομηνίες ἀναγράφονται σύμφωνα μὲ τὸ νέο (Γρηγοριανὸ) ἡμερολόγιο.

1. Dumitru καὶ Elena Limona, Catalogul documentelor grecești din Arhivele Statului de la orașul Stalin (Brașov), τ. 1, Βουκουρέστι 1958, σ. 552 (ἀριθ. ἐγγρ. 1730).

2. Μιὰ βιβλιογραφικὴ ἀνασκόπηση τῶν ἐρευνῶν ποῦ ἔγιναν τὰ τελευταῖα χρόνια γιὰ τὸ Ρήγα ὀφείλουμε στὴν Cornelia Papacostea-Danielopolu, Rigas Velestinlis et les recherches contemporaines, «Revue des études Sud-est européennes» 11(1973) 563-567.

3. Κυριότερη βιβλιογραφία ἀναφερόμενη στὴ σύλληψη τοῦ Ρήγα καὶ τῶν συνεργατῶν του μὲ βάση τὰ ἀστριακά ἔγγραφα: Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλή καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρησάντων ἐκ τῶν ἐν Βιέννῃ ἀρχείων ἐξαχθέντα καὶ δημοσιευθέντα ὑπὸ Αἰμιλιανοῦ Λεγρὰνδ μετὰ μεταφράσεως ἐλληνικῆς ὑπὸ Σπυρίδωνος Π. Λάμπρου, Ἀθήνα 1891· Σπ. Λάμπρου, Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα, Ἀθήνα 1892, Dušan Pantelić, Pogibija Rige iz Fere (= Ὁ θάνατος τοῦ Ρήγα Φεραίου), «Bras-tvo» 25 (1931) 130-174, Λ. Βρανόση, Ρήγας [Βασικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 10], Ἀθήνα ἄ.ἔ. ὅπου ἐξετάζονται προβλήματα τοῦ φιλολογικοῦ ἔργου τοῦ Ρήγα, Πολ. Ἐνεπεκίδης, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν συντρόφων τοῦ Ρήγα, «Θεσσαλικά Χρονικά» 6(1955).

4. Μετὰ τὸ θάνατό του συνηθίζοταν ἡ οἰκογένειά νὰ ἀποκαλεῖται Χρηστομάνου.

σκόταν στη Νάουσα—έκει μάλιστα γεννήθηκε ο γιός του 'Αναστάσιος. 'Αργότερα έντοπίζεται στη Νίσσα (Niš) μαζί με τους Σίνα πού είχαν έρθει από την Μοσχόπολη¹. Διατηρεί όμως τους δεσμούς του με τὸ Μελένικο, όπου, σύμφωνα με τὸ κτηματολόγιο τῆς παλιᾶς αὐτῆς μακεδονικῆς πόλης, εἶχε ἄρκετὴ περιουσία². Στὰ 1795 ἐγκαταστάθηκε ὀριστικὰ στὴ Βιέννη μαζί με τὸ δευτερότοκο γιό του 'Εμμανουήλ καὶ ἀρχίζει μιὰ θαυμαστὴ ἐμπορικὴ δραστηριότητα πού θὰ τὴ συνεχίσουν οἱ γιοὶ του 'Αναστάσιος καὶ 'Εμμανουήλ καὶ τὰ ἐγγόνια του³. Γιὰ τὸν παραλήπτη τῆς ἐπιστολῆς, τὸ Μιχαὴλ Τσοῦμπρο ἀπὸ τὴ Σιάτιστα, ἔχουμε βέβαια περισσότερες πληροφορίες ὀφειλόμενες κυρίως στὶς ἔρυνες τῶν γνωστῶν μελετητῶν τῶν ἐλληνορουμανικῶν ἐμπορικῶν σχέσεων Dumitru καὶ Elena Limona. 'Ο Μιχαὴλ 'Ιω. Τσοῦμπρος (1753ci-1805) ἄρχισε τὴν ἐμπορικὴ του δραστηριότητα πολὺ νωρίς· ἤδη τὸ 1774 τὸν έντοπίζουμε στὴ Θεσσαλία ἀσχολούμενο με ἐμπορικὲς ὑποθέσεις⁴. Στὰ 1782 ἐγκαθίσταται στὸ Βραζον, νυμφεύεται τὴν κόρη τοῦ ντόπιου πετυχημένου ἐμποροῦ 'Ιω. Boghici, Παρασκευή, καὶ ταυτόχρονα παίρνει τὴν καισαρο-βασιλικὴ (αὐστριακὴ δηλ.) ὕπηκοότητα—παύοντας βέβαια νὰ εἶναι ὀθωμανὸς ὑπῆκοος. 'Απ' ἐδῶ καὶ πέρα ἀρχίζει ἡ μεγάλῃ ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότητα τοῦ Τσοῦμπρου πού καλύπτει σχεδὸν ὅλον τὸ βαλκανικὸ χῶρο: Τιμιζοαρά, Lugoj, Sínminclaus, Ciacova, Βελιγράδι, Vîrseţ, Zemün, Varadin, Osec, Slivno, Tîrnovo, Σέρρες, Πέστη, Λειψία, Sibiu, 'Ίάσι, Γαλάτσι, Βουκουρέστι, ΚΠολη, Σμύρνη, Τρίκαλα, Λάρισα, Θεσσαλονίκη, Τεργέστη. Καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἐμπορικὸς πράκτορες του εἶναι 'Ελληνες (καὶ ἰδιαίτερα Σιατιστινοὶ)· ἀναφέρω λογουχάρη μερικοὺς ἀπὸ αὐτοὺς: Κωνσταντῖνος Τσιντσιμπίρης, πού εἶναι καὶ κουνιάδος του, Νίκος Δημητρίου Τούνας, Χατζητριαντάφυλλος Δόσιος, Νικόλαος 'Ιω. Ρήγας, συγγενῆς τοῦ Τσοῦμπρου, Μιχαὴλ Γεωργ. Σιλαπένης, Παῦλος Οἰκονόμου, Γεώργιος Τουρούτζιας κ.ἄ.⁵

Φυσικὰ ἰδιαίτερα πυκνὲς εἶναι οἱ ἐμπορικὲς σχέσεις του με τοὺς 'Ελληνες ἐμπορευόμενους τῆς Βιέννης. Στὴν ἐποχὴ μάλιστα αὐτὴ πού μᾶς ἐνδιαφέρει (τελευταία πενταετία δηλ. τοῦ 18ου αἰῶνα) εἶχε ἐμπορικὸ πρᾶκτορα τὸ Μελενικιώτῃ Χρῆστο Μάνο. 'Ο τελευταῖος πληροφοροῦσε τὸν Τσοῦμπρο συχνὰ ἀπὸ τὴ Βιέννη, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Τσοῦμπρου, γιὰ ἐμπορικὲς καὶ ἄλλες ὑποθέσεις⁶· στὴ συνέχεια τὸν ἀντικατέστησε ἡ

1. Γ. Σ. Λατοῦ, Σίμων Σίνας, 'Αθήνα 1972, σ. 14-15.

2. Α. Χρηστομάνου-Καλίνσκη, Οἱ ἐκ Μελενίκου Χρηστομάνοι, «Σερραϊκά Χρονικά» 1(1953) 187.

3. 'Ο.π., σ. 189.

4. E. καὶ D. Limona, Aspecte ale comerţului braşovean în veacul al XVIII-lea. Negustorul aromân Mihail Țumbru, «Studii și Materiale de istorie medie» IV (1960) 525-564.

5. Limona, Catalogul, σ. VII (εἰσαγωγή).

6. Σὲ μὴν ἐπιστολὴ του ἀπὸ 28 Σεπτεμβρίου 1976 ἀπευθυνόμενῃ στὸν Τσοῦμπρο ὁ Σερ-

εταιρεία Νικόλαος Δάρβαρις καὶ υἱοί¹. Μὲ τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς πληροφοροσύνης τοῦ Τσοῦμπρου γιὰ τὴν πορεία τῶν ὑποθέσεων γράφτηκε καὶ ἡ ἐπιτολὴ αὐτὴ τοῦ Χρήστου Μάνου πρὸς τὸ Μιχαὴλ Τσοῦμπρο. Ἀξίζει μάλιστα νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ Χρῆστος Μάνος καὶ σὲ μιὰν ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τὸν Τσοῦμπρο, ἀπὸ 30 Ἰανουαρίου 1798, πληροφορεῖ τὸν Τσοῦμπρο ὅτι ὁ Ἀργέντης «βρίσκεται ἀκόμη στὴ φυλακὴ»².

Ἡ ἐπιστολὴ. Γράφτηκε στὶς 29 Δεκεμβρίου 1797 καὶ ἔφτασε στὸ Βραζον στὶς 10 Ἰανουαρίου τοῦ 1798. Ἀρχικὰ γίνεται λόγος γιὰ τὸν ἔμπορο τῶν Σερρών Ἰωάννη Χατζηδημητρίου μὲ τὸν ὁποῖο συνεργαζόταν ὁ Τσοῦμπρος, ἀλλὰ καὶ ὁ Χρῆστος Μάνος. Μὲ τὸ Χατζηδημητρίου ὑπῆρχε μάλιστα καὶ κάποια ἐκκρεμότητα, γιὰτὶ περίμεναν ὁ Χρῆστος Μάνος (καὶ ὁ Τσοῦμπρος ποὺ ἦταν καὶ αὐτὸς ἐνδιαφερόμενος) ἀπὸ τὸ Σερραῖο ἔμπορο μαρτυρικὸ γράμμα, ποὺ θὰ τὸ χρησιμοποιοῦσαν σὲ δίκη στὴ Βιέννη, στὸ Landrecht, στὴ διαμάχη τους μὲ τὸν Εὐστράτιο Ἀργέντη. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ὑπάρχει μεγάλῃ ἀλληλογραφία ἀνάμεσα στὸ Χρῆστο Μάνο (καὶ στὸ Δάρβαρι Ἐπειτα) καὶ στὸ Μιχαὴλ Τσοῦμπρο. Φαίνεται μάλιστα πὼς ἡ δίκη αὐτὴ ἦταν πολὺ σημαντικὴ, γιὰτὶ γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ γράμματος (ποὺ ἀρνοῦνταν νὰ ὑπογράψει ὁ Χατζηδημητρίου) εἶχε ἐνοχληθεῖ καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἀπὸ τὸν πρεσβευτὴ τῆς Αὐστρίας στὴν Κωνσταντινούπολιν³. Στὸν οἰκουμενικὸ θρόνο τότε ἦταν ὁ Γρηγόριος Ε΄, —πρῶτη πατριαρχία Ἀπρίλιος 1797-Δεκέμβριος 1798. Τελικὰ ἀπ' ὅσο ξέρομε ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου Τσοῦμπρου ἡ δίκη αὐτὴ δὲν τελείωσε· συνεχίστηκε ὁμως καὶ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀργέντη μὲ ὑπόδικους τοὺς κληρονόμους του⁴.

ραῖος ἔμπορος Χατζηδημητρίου εἶχε τὴν πληροφορία ἀπὸ τὸ Χρῆστο Μάνο ὅτι εἶχαν κηρύξει πτώχευση οἱ παρακάτω ἔμπορικοὶ οἶκοι τῆς Βιέννης: Δημ. Ψαρᾶ, Μάμαρα, Θεοδ. Κοϊοπαύλου, Μανούση, Τούνα, Φρόνιμου, Τουροῦντζία, Δημ. Χατζόπουλου καὶ Παύλου Οἰκονόμου, Εὐστρ. Ἀργέντη καὶ Ν. Χατζημόσκου· L i m o n a, Catalogul, σ. 532 (ἔγγρ. 1670).

1. Βλ. ἐπιστολὴ τῆς ἐταιρείας τοῦ Δάρβαρι ἀπὸ 2/13 Ἰουλίου 1792 πρὸς τὸν Τσοῦμπρο: L i m o n a, ὅ.π., σ. 555 (ἀριθ. ἔγγρ. 1745 κ.λ.). Ὁ Δημήτριος Δάρβαρις συνδέοταν μὲ φιλία μὲ τὸν Ρήγα Φεραῖο· βλ. Νί κ ο υ Βέ η, Δημητρίου Ν. Δαρβάρεως, Ἀφιέρωμα εἰς Ρήγαν Βελεστινῆν-Φεραῖον μετ' αὐτογράφων σημειωμάτων τοῦ Πρωτομάρτυρος, «Πρακτικά Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν» 19 (1944) 356-372.

2. L i m o n a, ὅ.π., σ. 552 (ἀριθ. ἔγγρ. 1731).

3. L i m o n a, ὅ.π., σ. 553 (ἀριθ. ἔγγρ. 1734)-ἡμερομηνία ἐπιστολῆς Χρήστου Μάνου πρὸς Τσοῦμπρο 19 Φεβρουαρίου 1798 (1 Μαρτίου 1798). Ὁ Πατριάρχης θὰ πρέπει νὰ ἔγραψε στὸ μητροπολίτη Σερρών Κωνστάντιο (1791-1811) νὰ φροντίσει γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ γράμματος· ὁ Κωνστάντιος ὁμως φαίνεται ὅτι εἶχε ὀρισμένες ἀντιρρήσεις—ἄλλωστε κατὰ τὴν ἐπιστολὴ ποὺ ἐξετάζουμε ἐδῶ ὁ μητροπολίτης «χωρὶς νὰ λάβῃ ἄσπρα δὲν θέλει νὰ ὑπογραφῆῃ» πρβλ. Γ. Σ. Α λ α ἴ ο υ, Ὁ ἐν Βιέννῃ ἔμπορικὸς οἶκος Ἀργέντη, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Βιέννης, Εἰς Μνήμην Κωνσταντίνου Ι. Ἀμάντου, Ἀθήνα 1960, σ. 173-176.

4. L i m o n a, Catalogul, passim· πρβλ. Γ. Α λ α ἴ ο υ, Ὁ ἐν Βιέννῃ ἔμπορικὸς οἶκος

Στή συνέχεια ο Χρήστος Μάνος πληροφορεί τον Τσομπρο για τα τραγικά γεγονότα που είχαν λάβει χώρα λίγες μέρες πριν στη Βιέννη. Και πρώτα βέβαια ή σύλληψη του Εδστρατίου 'Αργέντη' είναι ο έμπορος, που όπως ειπώθηκε, τους έχει απασχολήσει με το θέμα της διαμάχης τους στο δικαστήριο. 'Ο Χρήστος Μάνος δεν είναι ούτε λεπτομερειακός άλλ' ούτε βέβαια και άποκαλυπτικός στην επιστολή του αυτήν. 'Ο φόβος άλλωστε της αυστριακής λογοκρισίας δεν του επέτρεπε αναλυτικότερη πληροφόρηση' μέσα όμως από τις λίγες άράδες της επιστολής αυτής παρουσιάζονται οι δραματικές μέρες των 'Ελλήνων της Βιέννης, που έβλεπαν τη σύλληψη πολλών συμπατριωτών τους από τα όργανα της αυστριακής άστυνομίας. 'Ο 'Αργέντης συλλαμβανόταν, κατά τον Χρήστο Μάνο, μόνον «διά κάποια σφάλματά του» για τα ίδια σφάλματα είχαν συλληφθεί ο «ρωμαϊκός τυπογράφος», ο Γ. Πούλιος, «και άλλοι δύο Ρωμαίοι». 'Ο 'Αργέντης μάλιστα ήταν σε απομόνωση στην αυστριακή φυλακή και δεν μπορούσε «νά τον ανταμώσει κανένας». 'Η επιστολή αυτή προσδιορίζει με σαφήνεια τις πρώτες συλλήψεις του κύκλου των οπαδών του Ρήγα. Στην Τεργέστη τα γεγονότα με τη σύλληψη του Ρήγα είχαν εξελιχθεί ραγδαία το βράδυ της 19 Δεκεμβρίου 1797¹. Από τα έντυπα και την επιστολή που κατασχέθηκαν στην Τεργέστη ένοχοποιήθηκαν πολλοί 'Ελληνες της Βιέννης². Στάλθηκε λοιπόν από την τοπική αυστριακή διοίκηση της Τεργέστης έφιππος ταχυδρόμος στη Βιέννη που θά την ενημέρωνε για τη σύλληψη του Ρήγα και το δίχτυ της συνωμοσίας του μέσα στην καρδιά της αυτοκρατορίας των 'Αψβούργων. 'Ο ταχυδρόμος κάλυψε την απόσταση Τεργέστη-Βιέννη σε πέντε μέρες (20-24 Δεκεμβρίου). Το ίδιο βράδυ (της 24 Δεκεμβρίου) με διαταγή του ύπουργού της αυστριακής άστυνομίας Pregon συλλαμβάνονταν οι πρώτοι ύποπτοι συνεργάτες του Θεσσαλού επαναστάτη³.

Για όλες τις ενέργειες της αυστριακής διοίκησης στην Τεργέστη και της βιεννέζικης άστυνομίας ενημερώθηκε άμέσως ο αυτοκράτορας Φραγ-

«'Αργέντη», σ. 173-176.

1. Έγγραφο του βαρόνου Brigido, διοικητή της Τεργέστης, προς τον 'Υπουργό της 'Αστυνομίας Pregon ('Α μ α ν τ ο ς, σ. 2-5).

2. Από τους πρώτους που ή συμμετοχή τους άποκαλύφτηκε στην ομάδα του Ρήγα ήταν ο Εδστράτιος 'Αργέντης ('Α μ α ν τ ο υ, 'Ανέκδοτα Έγγραφα, σ. 2-39 κ.λ.).

3. Στο έγγραφο του ύπουργού της αυστριακής άστυνομίας Pregon προς τον αυτοκράτορα Φραγκίσκο από 25 Δεκεμβρίου 1797 διαβάζουμε: «Έλαβον άμέσως κατά την νύκτα τα άναγκαία μέτρα, πριν οι έδω 'Ελληνες πληροφορηθούν εκ Τεργέστης περί της κρατήσεως του Βελεστινλή. Συνεπεία των μέτρων τούτων άπεδείχθη ότι πολλοί 'Ελληνες εις την έδω αγοράν είχαν γνώσιν της συγγραφής και διαδόσεως των άκρως επαναστατικών βιβλίων και δι' αυτό έφυλακίσθησαν ήδη πέντε έξ αυτών την παρελθούσαν νύκτα». 'Α μ α ν τ ο υ, δ.π., σ. 8-11, 12-15. 'Ο Pregon με έφιππο ταχυδρόμο ενημέρωνε την ίδια μέρα και το δικητή της Τεργέστης για τις ενέργειές του στη Βιέννη, 'Α μ α ν τ ο υ, δ.π., σ. 10-13.

κίσκος, πού σημειώνει μάλιστα τις παρατηρήσεις του στα έγγραφα της πορείας των ἀνακρίσεων των Ἑλλήνων πατριωτῶν.

Θὰ οταματήσουμε στὴν περίπτωση τῶν πρώτων συλλήψεων τῶν συνεργατῶν τοῦ Ρήγα Βελεστινλή. Πρῶτος βέβαια εἶναι ὁ Εὐστράτιος Ἀργέντης ἀπὸ τὰ σημαντικότερα μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς Βιέννης, κάτοικος τῆς παλαιᾶς ὁδοῦ Fleischmarkt, χορηγὸς τοῦ Ρήγα· πια εἶναι τὰ «σφάλματά» του ἀναλύονται στὴν περίληψη τῶν πρακτικῶν τῶν σκληρῶν ἀνακρίσεων πὸ ἀκολούθησαν μετὰ τὴ σύλληψή τους: ὁ δεσμός του μὲ τὸ Ρήγα καὶ ἡ οικονομικὴ καὶ ἠθικὴ ὑποστήριξη σ' αὐτόν¹. ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι χάρις στὸν Ἀργέντη διοχετεύονταν στὴν ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ βιβλία καὶ ἄλλο ἐπαναστατικὸ ὕλικό πὸ θὰ χρησίμευε γιὰ τὴν ἀφύπνιση τοῦ σκλαβωμένου Γένους. Ὁ ἴδιος σύμφωνα μὲ τὴν ἀνάκριση ἔφυγε τὰ ἐπαναστατικὰ τραγούδια τοῦ Ρήγα μαζί μὲ ἄλλους ὁμοϊδεάτες του στὴν κατοικία του². Τὴν ἐμπορικὴ δραστηριότητα τοῦ οἴκου Εὐστρατίου Ἀργέντη μετὰ τὴ σύλληψη, φυλάκιση καὶ ἐκτέλεση τοῦ ἱδρυτῆ της συνέχισαν οἱ ἐπίτροποί του. Ὁ ἴδιος ὁ Χρῆστος Μάνος στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Τσοῦμπρο μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ Αὐστριακοὶ «εἶχαν βουλῶσει καὶ τὴν καντζελαριαν του, ὅμως πάλιν ἐξεβουλώθη καὶ ὁ ἐπίτροπός του ἀκολουθεῖ τὴν κορρеспонδενζιαν του καὶ πληρωμάς του». Ἐπίτροπός του βέβαια ἦταν ὁ Λαρισσαῖος Ἀνδρέας Μαχούτης³, συνεργάτης τοῦ Ἀργέντη καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους συλληφθέντες, πὸ ἀποφυλακίστηκε μάλιστα στὶς 26 Δεκεμβρίου ὡς «εὐπαρησίαστος μάρτυς»⁴. Ὁ Μαχούτης μαζί μὲ τὸ Χιώτη Κωνσταντῖνο Ἄμοιρο διηύθυναν τὶς ἐργασίες τοῦ οἴκου Ἀργέντη ὡστόσο ἤλθε ἀπὸ

1. Ὁ Λάμπρος, Ἀποκαλύψεις, σ. 25, ἐπισημαίνει ὅτι ὁ Ἀργέντης προκατέβαλε ἐστὶ τὴ δυνατότητα νὰ τυπώσει τὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλίον. Πρβλ. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. ιζ'-ιθ', 85-87.

2. Πολὺ πετυχημένα σημειώθηκε ἀπὸ τὸν εἰδικὸ μελετητὴ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων στὴ Βιέννη Γ. Λάιο ὅτι ὁ οἶκος Ἀργέντη μαζί μὲ τὸ τυπογραφεῖο τῶν Μαρκίδων Πούλιου «εἶχε καταστῆ τὸ κύριον πατριωτικὸν κέντρον καὶ ὄρητηριον τοῦ Ρήγα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Γένους». Γ. Λάιο, Ὁ ἐν Βιέννῃ ἐμπορικὸς οἶκος «Ἀργέντη», σ. 167. Στὰ αὐστριακὰ ἔγγραφα συγχέονται τὰ ὀνόματα Εὐστράτιος καὶ Εὐστάθιος, πρβλ. Legend-Lάμπρος, ὅ.π., σ. 14-15, 18-19, 58-59, κ.λ., Limona, ὅ.π., passim. Πρβλ. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. ιζ'-ιθ', 84-87 (ὅπου κατὰθεση τοῦ Ἀργέντη). Σημειῶνω ἐδῶ ὅτι τὸ σπίτι τοῦ Ἀργέντη, ὅπου χόρευαν καὶ τραγουδοῦσαν οἱ Ἕλληνες πατριῶτες τὸ «Ὡς πότε παληκάρια», βρισκόταν πολὺ κοντὰ στὸ Ὑπουργεῖο Ἀστυνομίας, Π. Ἐνεπεκίδη, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν συντρόφων τοῦ Ρήγα, σ. 9.

3. Οἱ Legend-Lάμπρος, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 14-15, 18-19 κ.λ., καὶ Ὁ Σπ. Λάμπρος, Ἀποκαλύψεις, σ. 67, τὸν ἀναφέρουν Μακότη ἢ Μασούτη πρβλ. Λάιο, Ὁ ἐν Βιέννῃ ἐμπορικὸς οἶκος «Ἀργέντη», σ. 169.

4. Legend-Lάμπρος, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 18-19. Πρβλ. Ἀμάντου, ὅ.π., σ. 14-23.

τή Σμύρνη και ανέλαβε τη διεύθυνση ὁ «βαρυπενθής» ἀδελφός του Ζωρζής. Ὁ οἶκος παρέμεινε, μετὰ τὴν ἴδια ἐπωνυμία: «Εὐστράτιος Ἀργέντης καὶ Σία»¹. Πάντως γιὰ τὸν ἐμπορικὸ οἶκο Ἀργέντη οἱ Αὐστριακοὶ ἐδειξαν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γι' αὐτὸ καὶ γράφουν στὰ ἔγγραφα τῆς ἀνάκρισης ὅτι ἀπελευθέρωσαν τὸ Μαχούτη καὶ τὸν Ἄμοιρο γιὰ νὰ «διεξάγῃσι τὶς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ὑποθέσεις, αἰτινες δὲν ἠδύναντο νὰ παύσωσιν ἀνευ οὐσιώδους ζημίας διὰ τὴν ἐνταῦθα ἀγοράν»².

Ὁ Μαχούτης πρέπει νὰ ὑπῆρξε πολὺ «εὐπαρησίαστος μάρτυς»—γι' αὐτὸ ἀλλῶστε οἱ Αὐστριακοὶ μερίμνησαν ἰδιαίτερα γιὰ τὴν περίπτωσή του³. Μαζὶ μετὰ τὸν Ἀργέντη εἶχε συλληφθεὶ καὶ ὁ Γεώργιος Πούλιος· τὰ αὐστριακὰ ἔγγραφα μάλιστα μᾶς πληροφοροῦν ὅτι αὐτὸς συνελήφθη στὶς 25 Δεκεμβρίου 1797⁴. Ὁ Γεώργιος Πούλιος ἦταν ὁ μόνος ὑπεύθυνος ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τοῦ γνωστοῦ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου τῆς Βιέννης Μαρκίδων Πούλιου, ἀφοῦ ὁ ἀδελφός του καὶ συνιδιοκτῆτης τοῦ τυπογραφείου Πόπλιος Πούλιος ἀπουσίαζε γιὰ δευτεῖες στὴ Μολδοβλαχία⁵. Ὁ Γ. Πούλιος ἐνοχοποιήθηκε καὶ συνελήφθη γιὰτὶ ἀνάμεσα στὰ ἄλλα: «πρὸ πέντε ἑβδομάδων ἐξετυπώθη ἐν τῷ τυπογραφεῖῳ του ἡ προμνημονευθεῖσα προκήρυξις, ὅτι καταναλώθησαν πρὸς τοῦτο δύο ὄλαι νύκτες, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἐπεσπεύσθη ἐκτάκτως ὑπὸ τοῦ σχεδὸν πάντοτε παρόντος Βελεστινλῆ καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα ἐστάλησαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ τελευταίου τούτου τὰ ἐκτυπωθέντα τρισχίλια ἀντίτυπα»⁶. Ἀπὸ τὶς ἐρευνες τοῦ Γ. Λαῖου μαθαίνουμε ὅτι ὁ Πούλιος μετὰ τὶς ἀνακρίσεις, σὰν αὐστριακὸς ὑπήκοος ποῦ ἦταν, ἀπελάθηκε (28 Ἀπριλίου 1798) καὶ κατέφυγε στὴν πολίχνην Fürth κοντὰ στὴ Νυρεμβέργη⁷. Ἀργότερα

1. Γ. Λαῖου, Ὁ ἐν Βιέννῃ ἐμπορικὸς οἶκος «Ἀργέντη», σ. 169, 177-179. Πρβλ. καὶ τὴν ἀλληλογραφία Χρήστου Μάνου (καὶ Δάρβαρι ἔπειτα) μετὰ τὸν Τσοῦμπρο (Limon, Catalogue, passim). Ἀνάλογη εἶναι καὶ ἡ ἀναφορὰ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ οἴκου Ἀργέντη, βλ. Ἀμάντου, ὁ.π., σ. 43-45.

2. Legend - Λάμπρου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 112-113, 128-129... Πρβλ. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 24-25 κ.λ.

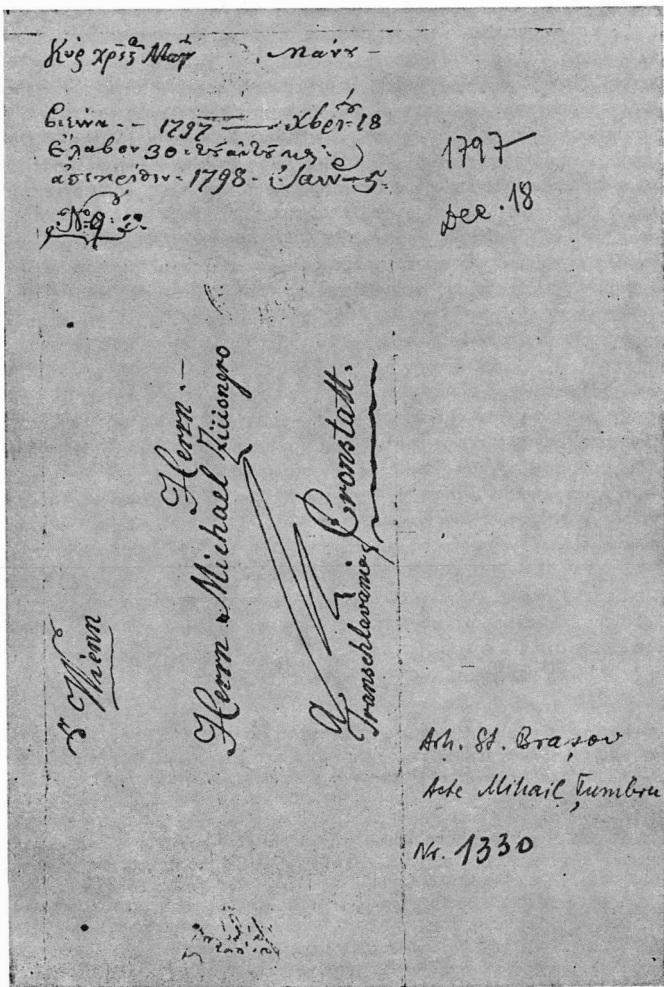
3. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 18-23.

4. Στὰ ἔγγραφα Legend - Λάμπρου, σ. 14-15, ἀναφέρεται ὅτι συνελήφθη στὶς 26 Δεκεμβρίου τοῦ Ἀμάντου, ὁ.π., σ. 20-21, διαβάζουμε ὅτι συνελήφθη στὶς 25 τοῦ ἴδιου μηνῆ.

5. Γ. Λαῖου, Οἱ ἀδελφοὶ Μαρκίδες Πούλιου, ὁ Γεώργιος Θεοχάρης καὶ ἄλλοι σύντροφοι τοῦ Ρήγα. - Ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῆς Βιέννης, «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος» 12 (1957) 211. βλ. καὶ Β. Π. Παναγιώτοπούλου, Προτάσεις τοῦ Π. Μαρκίδη-Πούλιου γιὰ ἐγκατάσταση ἑλληνικῆς τυπογραφίας στὴν Ἴονιο Πολιτεία, Πρακτικὰ Γ' Πανιωνίου Συνεδρίου, τ. Α', Ἀθήνα 1967, σ. 292-297.

6. Legend - Λάμπρου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 16-17· Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. ιη'-ιθ', 89-90, 94-95, 162-167, 184-185.

7. Γ. Λαῖου, Οἱ ἀδελφοὶ Μαρκίδες Πούλιου, σ. 215-216· μάταια ἡ σύζυγός του Ἐ-

Εἰκ. 2. Ἡ δεύτερη σελίδα τῆς ἐπιστολῆς

δμως (1808) θά μπορέσει νά επιστρέψει στη Βιέννη¹.

Τò πρόβλημα είναι τώρα ποίοι είναι οί άλλοι δύο Ρωμαιοί πού «έφυλακόθησαν» μαζί με τόν Εδστράτιο 'Αργέντη και τόν Γεώργιο Πούλιο. Τò σχετικό έγγραφο τής αυστριακής αστυνομίας αναφέρει ότι τή νύκτα τής 24 Δεκεμβρίου συνελήφθησαν οί παρακάτω πέντε "Έλληνες τής Βιέννης: Εδστράτιος 'Αργέντης, Δημήτριος Νικολίδης, Παναγιώτης Μιχαήλ², Φίλιππος Πέτροβιτς και 'Ανδρέας Μακότης (διάβαζε Μαχούτης) και στίς 25 (26) ό «παμπόνηρος» Γεώργιος Πούλιος³. Λοιπόν οί άλλοι δύο πρέπει νά είναι ό Δημήτριος Νικολίδης και Παναγιώτης 'Εμμανουήλ: ό Μαχούτης, όταν γράφτηκε ή επιστολή προφανώς είχε άποφυλακισθεί, ενώ ό Πέτροβιτς ήταν Σέρβος: οί άλλοι συνελήφθησαν τίσ επόμενες μέρες με τήν πορεία τών άνακρίσεων. 'Ο Δημήτριος Νικολίδης, διδάκτωρ τής 'Ιατρικής, Γιαννιώτης τήν καταγωγή, κατηγορήθηκε ότι ήταν συνεργάτης τού Ρήγα, έψελνε τά έπαναστατικά του τραγούδια και άκόμη ότι είχε άρχισει μετάφραση τού έργου τού Mably, Περί τής τύχης, τών προόδων και τών άτυχιών τών 'Ελλήνων⁴. 'Ο Παναγιώτης 'Εμμανουήλ από τήν Καστοριά ήταν παλαιός υπάλληλος τού 'Αργέντη και τόν βάρυναν οί ίδιες κατηγορίες⁵· άδελφός του ήταν ό 'Ιωάννης 'Εμμανουήλ, φοιτητής τής 'Ιατρικής πού συνελήφθη και αυτός και μαρτύρησε με τόν Ρήγα και τούς συντρόφους του.

'Η επιστολή λοιπόν ατή τού Χρήστου Μάνου πρós τόν 'Ιωάννη Τσούμπρο (είκ. 1, 2) άποτελεί σύγχρονη και από τίσ λίγες μαρτυρίες πού έχουμε για τά δραματικά γεγονότα τής Βιέννης τή μέρα τής σύλληψης τών συνεργατών τού Ρήγα—γράφηκε άλλωστε τέσσερις μέρες μετά τή σύλληψη τος. Σώζεται στα Κρατικά 'Αρχεία τού Βρασον, 'Αρχείο Μιχαήλ Τσούμπρου, έγγρ. 1730. Τήν εκδίδουμε στη συνέχεια επιφέροντας σιωπηρά όρισμένες διορθώσεις στη στίξη.

λίσσάβητ ζήτησε (τό Δεκέμβριο τού 1798 και τόν 'Ιούνιο τού 1799) από τήν κεντρική έξουσία τήν επάνοδο τού συζύγου της. "Όσο για τόν τυπογραφείο αυτό έκλεισε όριστικά. Βλ. επίσης Α ρ. D a s c a l a k i s, Rhigas Velestinlis, Paris 1937, σ. 168, σημ. 1.

1. Βλ. τή σχετική σειρά τών εγγράφων στού Π. Ένεπεκίδη, Συμβολή εις τήν ιστορίαν τών συντρόφων τού Ρήγα, σ. 32-34 (περιλήψεις εγγράφων).

2. Τò όρθό είναι Παναγιώτης 'Εμμανουήλ· λαθεμένα αναφέρεται μερικές φορές στα αυστριακά έγγραφα Μιχαήλ· πρβλ. Legend-Λάμπρου, δ.π., σ. 14-15· Λάμπρου, 'Αποκαλύψεις, σ. 124 σημ. 120.

3. Legend-Λάμπρου, δ.π., σ. 14-15· Λάμπρου, δ.π., σ. 60-61, 'Αμάντου, δ.π., σ. 16-23.

4. Περισσότερες λεπτομέρειες βλ. στού Legend-Λάμπρου, 'Ανέκδοτα έγγραφα, σ. 80-87· Λάμπρου, σ. 29, 75-76, 'Αμάντου, δ.π., σ. 16-21.

5. Βλ. Legend-Λάμπρου, σ. 86-91, Λάμπρου, σ. 76· 'Αμάντου, δ.π., σ. 20-21.

Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Βρασοβόν

Τοῖς κυρίοις Μηχαήλ Ζούμπρου καὶ συντροφία
τῇ 18 Χβρίου 1797 Βιένα

Μὴν ἔχοντας τιμίαν σας διὰ τὰς ἀποκριθῶμε σὰς λέγομεν, ὅτι οἱ εἰς Σέξθας κύριοι Ἰωάννης Χ' Δημητρίου καὶ συντροφία τὸν προαπελθόντα μῆνα μᾶς ἔγραψαν ὅτι ἔχετε νὰ ἔλθετε ὀγλήγωρα μόνοι σας ἐδῶ εἰς Βιέναν μᾶς περικλείαν καὶ ἓνα γράμμα σας, νὰ σὰς τὸ ἐγχειρίσωμεν ἐδῶ, ἐχάρημεν, πλήν προσμένον-
τας σήμερον καὶ αὔριον, ματέως ἐπροσμέναμεν, ἐπειδὴ οὔτε μίαν γραφὴν δὲν μᾶς ἐγράφατε περὶ τούτου—προσέτι οἱ εἰς Σέξθας φίλοι μᾶς λέγουσι διὰ τὴν εἰς τὴν μητρόπολιν θεωρηθεῖσαν ὑπόθεσιν ὅτι κανένα γράμμα μαρτυρικὸν δὲν ἔγινεν, ἐξ αἰτίας τοῦ δεσπότη, ὅπου χωρὶς νὰ λάβῃ ἄ(σπρα) δὲν θέλει νὰ ὑπο-
γραφῆ. Περὶ τούτου ἐλπίζομεν νὰ ἔγραψαν καὶ τῇ τιμότητι σας καὶ εἰς κερὸν ὅπου δὲν ἐντρεσάρει, πῶς δὲν ἐγράφατε νὰ πληρώσουν κάτιτι τῷ δεσπότη καὶ νὰ γίνη τὸ μαρτυρικὸν γράμμα καὶ νὰ τὸ στείλῃ ἐδῶ ὁ S. Κόνσολας, διὰ νὰ λάβῃ τέλος ἢ κρίσις σας. Ἡμεῖς ἐγράψαμεν τοῖς κοῖς Ἰωάννη Χ' Δημητρίου καὶ συντροφία χωρὶς ἄλλον νὰ φροντίσωσι νὰ γίνη τὸ μαρτυρικὸν καὶ μᾶς ἀπεκρί-
θησαν ὅτι θέλουν τὸ ἀκολουθήσει. Εἰς εἰδησίαν σας ὅτι τὸν Ἀρτζέντην ἔχει τὸ ἐδῶ ἐνδοξότατον κριτήριον φυλακωμένον διὰ κάποια σφάλματά του, εἶχαν βουλώσει καὶ τὴν καντζελαρίαν του, ὅμως πάλιν ἐξεβουλώθη, καὶ ὁ ἐπίτροπος
του ἀκολουθεῖ τὴν κοῦδεσπονδεζία καὶ πληρωμάς του, αὐτὸς δὲ εἶναι φυλα-
κωμένος χωρὶς νὰ τὸν ἀνταμώσῃ κανένας, σὺν αὐτῷ ἐφυλακώθησαν οἱ τε ρω-
μαϊκὸς τυπογράφος καὶ ἄλλοι δύο ῥωμαῖοι. Καὶ παρακαλοῦμε νὰ μᾶς εἰπῆτε ἂν
μόνοι σας ἐρχεσθε εἰ κάμετε κανένα ἐπίτροπον διὰ νὰ παραδώσωμεν τὰ βέξιλα,
πληρώνωντάς μας τὰ τῆς κρίσεως ἔξοδα. (ἐπειδὴ βούλομαι τὴν ἄνοιξιν νὰ κα-
τέβω διὰ τὴν πατρίδα) χωρὶς νεώτερα ἐπιμένομεν (;) εἰς ἀπόκρισίν σας καὶ
εἰς ὄρισμούς σας μένομεν Χρηστος Μάνου.

Κὸρ Χρήστος Μάνου

Βιένα.....1797

Χβρίου = 18

Ἔλαβον 30 τοῦ αὐτοῦ καὶ
ἀπεκρίθην = 1798 Ἰανου(αρίου) 5
No 9

Wienn
Herrn
Herrn Michael Züomgro
Transclavanie Gronstatt

R É S U M É

Ath. E. Karathanassis, Une lettre-témoignage de Christos Manou concernant les premières arrestations des collaborateurs de Rhigas Vélestinlis.

Dans sa lettre du 29 décembre 1797, adressée à Michel Tsoumbros, commerçant très connu à Braşov, originaire de Siatista, Christos Manou, commerçant grec à Vienne, originaire de Méléniko, porte un témoignage très important sur les événements survenus à Vienne ces jours-là: l'arrestation de Rhigas à Trieste le 19 décembre 1797, ainsi que l'arrestation de ses principaux collaborateurs à Vienne. Christos Manou fait passer dans la lettre très habilement toutes les informations concernant Eustrate Argentis, collaborateur principal de Rhigas, arrêté par la police autrichienne, G. Poullos, «l'imprimeur roméique» et deux autres «ρωμιούς» (grecs), à savoir Démètre Nicolidis, médecin, originaire de Jannina et Panagiotis Emmanouil, originaire de Kastoria.

La lettre en question est l'unique témoignage provenant du milieu grec de Vienne qui se rapporte aux événements douloureux de ces jours-là.